

Obrana

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora A. Z. Jekimovského, kandidáta vojenských věd, uveřejněný v sovětském časopise „VOJENNAJA MYSL“ čís. 9/1977.

Všeobecně je známo, že pro pozemní vojska jsou charakteristické v podstatě dva druhy bojové činnosti, tj. útok a obrana. Hlavní je útok. Ten však vedeme nejčastěji proti nepříteli v obraně. Útok proti vojskům nepříteli v útoku (střetné sražení) nebo při odchodu (pronásledování) je jevem méně častým.

V minulých válkách byl přechod do obrany na kterémkoli úseku fronty nebo válečnické vyvolán obvykle nedostatkem sil a prostředků k pokračování útoku. Obrana umožňovala získat čas k soustředění nových dodatečných sil a prostředků a obnovit útok. V případě útoku nepříteli neumožňovala zadržet nebo odrazit úder jeho sil, které jsou v převaze, a působit mu značné ztráty. Přitom byly realizovány pro obranu charakteristické výhody, tj.:

- možnost využití výhodných podmínek terénu a jeho ženijní vybudování;
- vyšší účinnost palby všech druhů než u útočníka, vedená z dříve připravených a ukrytých postavení atd.

Zdokonalování zbraní a bojové techniky a zejména vznik jaderných zbraní v poválečné době na jedné straně zvyšují možnosti vojsk v obraně k ničení nepřítel v útoku. Na druhé straně však v celku zvyšují snahu (a možnosti) k vedení útočných operací do velké hloubky a ve vysokých tempech. Právě proto zahraniční odborníci předpokládají, že v soudobých podmínkách se vzhledem k tomu snižuje úloha a místo obrany na všech stupních. V této spojitosti **plánovaný přechod do obrany**, kdy jedna strana má dostatek sil k útoku, ale rozhodne se s předvídaním útoku způsobit druhé straně velké ztráty obrannou činností a tím si vytvořit ještě výhodnější podmínky k útoku (jak tomu bylo v bitvě u Kurska v létě roku 1943), je možné podle jejich názoru **jen těžko ospravedlnit**. V podobných případech je účelnější nepřecházet do obrany, ale útočit. Úspěch nyní provází aktivní stranu,

kteří po získání iniciativy jako první zahájila účinné úder. V soudobých podmínkách je zákonité, že **přechod do obrany bude hlavně vynucenou činností**, kdy nebude možné útočit v důsledku nedostatku sil a prostředků.

Ve vojenské literatuře se někdy můžeme setkat s termínem „vynucená obrana“, kterého se používá v případech, že rozhodnutí k přechodu do obrany je důsledkem zahájení protiúderu nebo protiútoky nepřítel. Termínu „předem připravená obrana“ používáme při přechodu do obrany bez bezprostřední činnosti úderných uskupení nepřítel. Přitom vynucenost obrany je samotným faktem přechodu do obrany v důsledku vzniklé situace. Připravenost mluví o dostateku času na přípravu obrany. Z toho vyplývá, že pojem „vynucená obrana“ znamená přechod do obrany nejen v důsledku úderů nepřítel, ale také v těch případech, kdy **situace nutí přejít do obrany včas**, tj. v podmínkách očekávaných úderů nepřítel. Tak tomu bude jak mimo dotyk, tak i v dotyku s hlavními silami nepřítel. Zkušenosti minulé války svědčí o tom, že v případech, kdy vojska v útoku přecházela do obrany v podmínkách již zahájení protiúderu (protiútoky) nepřítel, neměla čas na přípravu obrany, která nebyla dostatečně pevná. Proto je důležité, aby rozhodnutí k přechodu do obrany bylo přijato včas, tj. do zahájení neodvratných úderů nepřítel. Takové předvídaní je možné jen na základě zpráv od nepřetržitě vedeného průzkumu, které umožní včas určit záměr a zámysl činnosti nepřítel. To umožní získat určitý čas na přípravu obrany a napomůže úspěchu obranné činnosti.

Obrana o obranná činnost

V literatuře se někdy setkáváme s tožností pojmů „obrana“ a „obránná činnost“. Stěží to můžeme považovat za zdůvodněné. Tyto pojmy jsou blízké, avšak

vůbec nejsou totožné. Vojska, která přešla do obrany v jednom případě vedou obrannou operaci [boj], avšak ve druhém ne, protože nepřítel nemůže vždy útočit. Historie manévrové druhé světové války oplývá dostatkem příkladů, kdy na jednotlivých směrech nebo válčících byly obě strany dlouhou dobu v obraně a neútočily. Je pravda, že v té době obě strany používaly letectvo k bombardování a dělostřelectvo k palebným přepadům, vedly boje menšího významu a diverzní a průzkumnou činnost. Avšak veškerá tato činnost nenabyla formy vedení obranné operace jakýmkoli svazem, i když byla přesně naplánována. Během času obě strany neustále zdokonalovaly vlastní obranu proto, aby při přechodu nepřítele do útoku bylo možné odrazit jeho úder, způsobit mu citelné ztráty a udržet obsazené čáry a prostory. V řadě případů rychlá příprava pevné a úporné obrany byla hlavním důvodem, který znemožňoval nepříteli okamžitě přejít do útoku.

Z toho vyplývá, že včasným přechodem do obrany je někdy možno odvrátit útok nepřítele. Zahájí-li nepřítel přesto útok, pak vojska, která jsou na něj připravena, organizovaně budou řešit obrannou operaci [boj].

Cíl obranné operace

Cíl obranné operace určují dvě podmínky:

1. Důvod, který vede k nutnosti nebo účelnosti přechodu do obrany. Může to být:

- úspora sil a prostředků na jedněch směrech k vytvoření rozhodující převahy nad nepřítelem na druhých, hlavních směrech;

- získání času k soustředění sil a prostředků pro následující přechod do útoku (nebo obnovení přerušného útoku) na daném směru;

- zabezpečení soustředování a rozvíjení úderných uskupení k vedení útoku a další.

2. Plánované (očekávané) výsledky obranné činnosti, které musí vojska dosáhnout v boji s nepřítelem v útoku. Např. odrazit úder vzdušného a útok pozemního nepřítele, způsobit mu velké ztráty, udržet obsazené čáry a prostory a tím vytvořit podmínky k následujícímu přechodu do útoku (je-li plánován) atd. V podmínkách, kdy vojska v obraně jsou značně oslabena, zásoby materiálních prostředků jsou vyčerpány, pásmo obrany je široké, nepřítel má velkou převahu sil a prostředků, může být cílem obranné operace zastavit nepřítele a nedovolit mu obsadit důležité čá-

ry a prostory, jejichž ztráta by značně zhoršila situaci vlastních vojsk a negativně by ovlivnila operaci vyššího operačního svazu.

Některé rysy obranné operace

Nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje organizaci obrany a charakter vedení soudobé obranné operace je **použití jaderných zbraní**. Vojska v obraně mohou způsobit rozhodující ztráty jaderným prostředkům a útočnému uskupení nepřítele. To značně zeslabí jeho jadernou sílu i sílu úderu, nebo dokonce oddálí připravovaný nebo zahájený útok.

V průběhu operace se musíme nepřetržitě snažit o dosažení maximální účinnosti použití vlastních jaderných zbraní a přijímat všechna nezbytná opatření k snížení působení jaderných prostředků nepřítele na vlastní vojska. V důsledku toho se snižuje síla jeho úderů. Doporučuje se kromě toho organizovat i další opatření, která směřují ke snížení účinnosti úderů nepřítele.

Současně s tím při přípravě obrany předpokládáme řadu opatření k ochraně vojsk proti zbraním hromadného ničení. Především je to maximálně přípustné rozptýlení vojsk na ženijně vybudovaných obranných čarách a postaveních a prostorech soustředění, dále také využití ochranných vlastností terénu a bojové techniky a zabezpečení vojsk ochrannými prostředky.

Bez ohledu na uskutečnění těchto opatření však prakticky nemůžeme vyloučit ztráty způsobené nepřátelskými jadernými údery. Nepřítel při vedení útoku může mít převahu v jaderných zbraních a soudobé prostředky průzkumu mu umožňují dostatečně přesně určit skutečné uskupení vojsk v obraně. Po jaderných úderech nepřítele celé jednotky, dokonce i útvary, mohou ztratit bojeschopnost. V obraně mohou vzniknout velké zničené prostory, pásmo radioaktivního zamoření a požáry.

V těchto podmínkách musíme přijmout opatření k obnovení bojeschopnosti vojsk a odstranění následků použití nepřátelských zbraní hromadného ničení: obnovit narušené velení, manévrem sil a prostředků obsadit vzniklé mezery, vyvést ze zasažených prostorů bojeschopné síly a bojovou techniku, organizovat zdravotnickou pomoc, hasit požáry a odstraňovat zbraně. Je možné, že budeme muset upřesnit organizaci obrany nebo obsadit nové prostory (čáry) společně se zálohami přisunutými z hloubky.

Oboustranné použití jaderných zbraní může způsobit, že nebude existovat souvis-

lá fronta se všemi z toho vyplývajícími zvláštnostmi vedení bojové činnosti v podmínkách použití jaderných zbraní.

V soudobých podmínkách se zvýšila **aktivnost obrany**, vzrostla úloha **širokého manévru** silami a prostředky, palbou a údery vojsk ke způsobení materiálních ztrát nepříteli v útoku. Aktivnost obrany do zahájení a v době odražení útoku nepřítel projevuje se v tom, že na něho působíme všemi prostředky a současně budujeme dodatečné zátarasy na ohrožených směrech. K přípravě protiztečí a protiúderů je zapotřebí uskutečnit široký manévr silami a prostředky z hloubky i podél fronty. Vysoká manévrovost soudobých vojsk umožňuje v krátké době vytvářet uskupení k vedení protiztečí a protiúderů, k ničení výsadek a plnění dalších úkolů. Aktivnosti obrany napomáhá vysoká pohyblivost a velký dostřel raketových vojsk a dělostřelectva, dosah letectva a rovněž přeprava sil a prostředků vzduchem.

Aktivnost a manévrovost obrany musí být spojeny s **úporným bráněním obsazených prostorů**. To vytváří výhodné podmínky pro manévr úsilí nepřítel v útoku a napomáhá hromadění jeho vojsk v omezených prostorech, na které můžeme vést účinné údery.

K dosažení pevnosti obrany nejdůležitějších postavení a prostorů má velký význam rychlé ženijní vybudování obranných čar a postavení s cílem ochrany vlastních vojsk před účinky jaderných zbraní, úderů letectva a palby dělostřelectva nepřítel.

Podstatnou úlohu při ochraně vojsk v obraně před údery nepřátelského letectva a při uchování vojsk a bojové techniky před zničením má **protivzdušná obrana**. To vyplývá ze zvýšení celkového množství letounů taktického letectva nepřítel, které je schopno používat nejen klasické prostředky ničení, ale také jaderné zbraně, dále z množství vrtulníků, které mají ve výzbroji řízené a neřízené rakety.

Vysoká nasycenost soudobých vojsk tanky a jinými obrněnými bojovými vozidly se odrazila na zvýšení významu **protitankové obrany**. Podstata soudobého obranného boje s pozemními vojsky nepřítel v útoku tkví především v boji obránce s jeho tanky a obrněnými vozidly. Vojska v obraně k tomu používají nejen speciální protitankové, ale také všechny ostatní bojové prostředky, které mají vojska ve výzbroji — jaderné zbraně, hlavně a raketometné dělostřelectvo, letectvo, tanky, bojové vrtulníky ve spojitosti se zátarasy. Tyto prostředky mají dostatečně vysoké bojové možnosti k plnění tohoto nejdůležitějšího úkolu obrany.

Tanková uskupení nepřítel v prostorech soustředění, při přesunu v době rozvinování k útoku můžeme ničit jadernými údery, údery letectva, soustředěnou a hromadnou palbou dělostřelectva ze zakrytých palebných postavení. Při přechodu do útoku a boji v hloubce přehradnou palbou dělostřelectva, tankovými kanóny, PTRS, údery bitevních vrtulníků, protitankovými prostředky pěchoty ve spojitosti s využitím různých zátarasů.

Boj s tanky organizujeme na všech tankových směrech do celé hloubky obrany, zvláště spolehlivě však na směru hlavního úderu nepřítel.

Organizace obrany

Termín „organizace obrany“ má dva významy:

1. Vyjadřuje **tvůrčí činnost velitele**, který realizuje ustanovení řádů. Na základě toho stanoví uskupení sil a prostředků a jemu odpovídající členění pásma obrany.

2. **Praktické uskutečnění plánovaných opatření vojsky**. Ta patří do oblasti bezprostředního vybudování obrany, její **přípravy** v souladu s rozhodnutím velitele a plánem obranné operace.

Takové rozdělení pojmu „organizace obrany“ můžeme považovat za podmíněné, protože ve skutečnosti veškerá činnost jak velitelů a štábů, tak i vojsk tvoří svým charakterem plnění úkolů a opatření, co do charakteru stejných. To má i určitý smysl, který spočívá v tom, abychom výrazněji vyčlenili hlavní článek z hlediska požadavků vojenského umění. Vzhledem k tomu „organizace obrany“ může zahrnovat:

- uskupení vojsk a členění pásma obrany;
- plánované jaderné údery;
- systém paleb a ženijních zátarasů a další prvky obrany.

Všechny prvky organizace obrany jsou v těsné vzájemné spojitosti a vzájemně se podmiňují. Zkušenosti druhé světové války svědčí o tom, že **uskupení vojsk** byla vytvářena tak, aby bylo možné využívat vhodných podmínek terénu, rychle jej ženiině připravit, účinně využívat všech prostředků k ničení pozemního a vzdušného nepřítel, stupňovat palbu a odpor vojskům v útoku na nejdůležitějších směrech, klamat nepřítel o skutečném rozmístění vojsk, ztěžovat mu volbu objektů k vedení úderů, zabezpečovat ochranu před palbou dělostřelectva a údery letectva, napomáhat nepřetržitě součinnosti svazků a útvarů a velet jim.

Při určování uskupení vojsk např.

v operacích Velké vlastenecké války bylo soustředováno hlavní úsilí na nejpravděpodobnějších směrech útoku hlavních sil nepřítele a na obranu důležitých prostorů, na jejichž udržení byla závislá pevnost obrany v celku. Takovými prostory byly obyčejně takticky výhodné části terénu, které zahrnovaly důležité dominanty, komunikační uzly, osady a přiléhající k nim roviny dostupné pro útok tanků nepřítele. Udržení těchto prostorů bránilo nepříteli v postupu, ztěžovalo rozvíjení jeho úspěchů do hloubky a pro obránce vytvářelo vhodné podmínky ke způsobení značných ztrát útočníkovi. Méně dostupné směry obyčejně bránily menší síly. V těchto případech byly určovány svazkům (útvaram) širší pásma (úseky), mezi kterými byly značné mezery, chráněné palbou, zátarasy, léčkami a bojovým zajištěním.

Uskupení sil je takové jejich rozdělení a rozmístění v určeném pásmu do šířky (na směru) a hloubky s přihlédnutím k nutnosti vytvoření potřebných hustot sil a prostředků k odražení nepřítele a narůstání úsilí z hloubky v případě, že se nepřítel vklíní do naší obrany. V souladu s určeným uskupením vojsk byla přijata také odpovídající **operační (bojová) sestava**. Zpravidla však měla dva sledy. Přitom první sled zahrnoval větší část vojsk v těch případech, kdy byl očekáván útok nepřítele na několika směrech, kdy první sled obsazoval prostor (čáru), výhodný z hlediska podmínek terénu, kdy ztráta takového prostoru zbavila obránce komunikačních uzlů, umožnila nepříteli obsadit důležité prostory a obránce přivedla do nevýhodné operační situace. V jiných podmínkách situace (užší pásmo obrany, omezený rozsah dostupných směrů, možnost vytvoření dvou silných sledů) do prvního sledu byla určována menší část sil a prostředků a hlavní síly byly rozmístěny v hloubce s tím, aby v průběhu obranné činnosti zabezpečily rychlý manévr na rozhodující směr. Kromě toho takové vytvoření sestavy vojsk klamalo nepřítele o skutečném rozmístění hlavních sil a snižovalo účinnost použití nepřátelských prostředků ničení (zvláště taktických). Obrana měla rovněž aktivnější a manévrovější charakter.

V řadě případů, např. při přechodu do obrany v průběhu útoku, kdy všechny svazky byly v dotyku s nepřítelem, nebo kdy svaz měl omezené síly a široké pásmo obrany nebo měl velké ztráty, sestava vojsk mohla být z počátku v jednom sledu. Druhý sled mohl být vytvářen později po přeskupení nebo po přísunu vojsk z hloubky.

Jak potvrzují zkušenosti z minulé války, volba **předního okraje obrany** závisela na celé řadě faktorů. Při přechodu do obrany v průběhu útoku byl určován přední okraj na dosažených čarách, někdy také na výhodnějších čarách, které byly vpředu, byla-li možnost jejich obsazení. V řadě případů, v důsledku nevýhodné operační situace vojsk, která přecházela do obrany, nebo značného snížení bojové schopnosti některých svazků (útvárů), na jednotlivých směrech byl určován přední okraj v hloubce vlastního území. Toto bylo účelné i tehdy, kdy čáry v hloubce byly výhodnější pro obranu. V těchto případech hlavní síly prvního sledu mohly přejít do obrany pod ochranou útvarů, které byly vpředu, a které aktivní a rozhodnou činností nutily útočnicka předčasně zasahovat část vlastní sil, zdržet ho a získat čas k vytvoření obranného uskupení vojsk.

Druhý sled byl určován zpravidla k vytvoření hloubky obrany, narůstání odporu vůči vojskům nepřítele v útoku a vedení protiúderů v průběhu obranného sražení s cílem zničit uskupení nepřítele, která se vklíní do obrany. Část sil druhého sledu nebo vševojsková záloha byla používána k ničení vzdušných výsadek a k vystřídání vojsk prvního sledu.

Druhý sled mohl včas zaujmout obranu na výhodných čarách (prostorech) v hloubce, kde byl připraven k přesunu na čáry rozvíjení k protiúderům nebo k zaujetí pevné obrany v jednom z dříve připravených prostorů na směru zjištěného hlavního úderu nepřítele.

Při přijetí rozhodnutí k obraně se obvykle uvažovalo v jakém období obranného sražení bude výhodné způsobit nepříteli rozhodnou porážku: zda do jeho přechodu do útoku, při odražení zahájeného útoku, nebo při vedení protiúderu. Přitom se vycházelo z možné účinnosti připravovaných úderů a bralo se v úvahu to, že zranitelnost vojsk nepřítele nebude stejná do přechodu do útoku a v jeho průběhu, dále také z možnosti stanovit k určité době přesné souřadnice objektů, které byly plánovány ke zničení.

Počítalo se dále s tím, že určování sil a prostředků do zálohy při jejich použití v průběhu operace může vést k neopodstatněným ztrátám v důsledku palby dělostřelectva a úderů letectva.

V rozhodnutí k **použití podpůrného letectva** vycházelo se z potřeby postupného ničení nepřítele, počínaje hranicí dosahu letectva, narůstání úsilí s přibližováním k přednímu okraji obrany, konče také se stavou, možnostmi letectva a na operaci vyčleněného leteckého úsilí.

Systém palby v obraně byl nejpodrobněji rozpracován na taktickém stupni — v jednotkách, útvech a svazcích. Zahraňoval palebné úderů na přístupech k obraně, souvislé palby všech druhů, především proti tankům nepřítele před předním okrajem, na bocích a v hloubce, manévry palbou na kterýkoli ohrožený směr nebo úsek obrany. Systém palby byl organizován tak, aby bylo dosaženo účinného využití všech palebných prostředků v souladu s úderem letectva.

Na základě zkušeností z taktických cvičení vojsk NATO v poslední době v zahraničním tisku se objevily názory, že systém palby musí zabezpečovat:

- zničení prostředků jaderného napadení nepřítele, zničení jeho vojsk palbou v prostorech soustředění, při přesunu, na čárách rozvinování nebo ve výchozích prostorech k útoku;

- umlčení dělostřelectva, prostředků protivzdušné obrany, míst velení a radiolokačních nepřítelů;

- podporu útvarů, které brání zabezpečovací pásma a přední okraj;

- odrazení hromadných útoků tanků a pěchoty (motorizované pěchoty) nepřítele;

- zničení uskupení, která se vklíní do obrany atd.

V souvislosti s tím se má organizovat také systém palby všech druhů.

Protivzdušná obrana na těchto cvičeních zpravidla zahrnovala radiolokační průzkum vzdušného nepřítele a uvědomování vlastních vojsk a objektů, protiletadlovou obranu vojsk a objektů a ochranu stíhacím letectvem. Zahraniční specialisté PVO předpokládají, že včasné zjištění a nepřetržitě sledování vzdušných cílů může zabezpečit vytvoření a udržování souvislého radiolokačního pole. Spolehlivost zničení vzdušných cílů se dosahuje s využitím souvislých pásem ničení.

Do systému ženiných zátarasů jako prvku organizace obrany začleňují zahraniční vojenští specialisté pásma a uzly protitankových zátarasů a překážek, čáry minování a pásma (prostory) boření.

Jedním z důležitých požadavků na obranu v soudobých podmínkách je taková její organizace, která nejvíce zabezpečuje úspěch vedení obranné činnosti jak s použitím, tak také bez použití jaderných zbraní. To vyplývá z toho, že s použitím jaderných zbraní útočník může prolomovat obranu na více směrech, na širších úsecích a vytvářet na nich menší hustoty sil a prostředků než při průlomu s použitím jen klasických prostředků.

Šířku pásma obrany pro vojska prvního

ho sledu na směru očekávaného úderu nepříteli je účelné vybírat takovou, aby zabezpečovala na jedné straně maximálně možné rozptýlení útvarů a jednotek z hlediska jejich ochrany proti jaderným úderům nepřítele, na druhé straně vytvoření nezbytných hustot klasických prostředků ničení k úspěšnému odrazení útoku tankových uskupení bez použití jaderných zbraní.

K narůstání úsilí vojsk prvního sledu byly vytvářeny na cvičeních silné druhé sledy a zálohy. Byly rozmístěny tak, aby mohly v nejbližší době zahájit přesun jednak k posílení prvního sledu, jednak k vedení silných protiztečí a protiúderů na kterémkoli směru. K obsazení mezer, které mohou vzniknout v důsledku použití jaderných zbraní, je účelné vytvářet na nejdůležitějších směrech (při dostatku času) doplňková postavení a mezilehlé čáry v hloubce obrany.

Druhý sled byl rozmísťován tak, aby mohl vést protizteče jak do boků pronikajícího uskupení nepřítele, tak i čelně.

Příprava obrany v krátké době

V soudobé vysoce manévrové a rychle vedené bojové činnosti může být nanejvýš omezený čas, v jehož průběhu můžeme uskutečnit značný komplex opatření spojených s přípravou obranné operace. Konkrétní délka trvání tohoto času ve většině případů bude záviset hlavně na vzdálenosti úderného uskupení nepřítele od čáry dotyku vojsk, na jeho možnostech k rozvinování a vedení úderu z chodu.

Abychom mohli v těchto podmínkách vytvořit pevnou obranu, obránce musí využít všech možností šetřit čas na plánování a ponechat více času vojskům na organizování obrany. K získání času je důležité včas zjistit záměry nepřítele k zahájení útoku, rychle se rozhodnout k přechodu do obrany a určit úkoly vojskům. Současně s tím musíme organizovat aktivní činnost vojsk, která jsou v dotyku s nepřítelem, a účinně využívat všech prostředků ničení s cílem zadržet přípravu nepřítele a přechod do útoku.

Zkrácení doby na přípravu obranné operace může napomoci účelná posloupnost činnosti velitelů a štábů, další zdokonalování metod jejich práce na všech stupních velení, určení minimálně nutného rozsahu ženiných prací a další opatření.

Úspěšné řešení otázek probíraných v tomto článku a dalších problémů obrany vyžaduje neustálou pozornost jak vojenských teoretiků, tak i praktiků.